



**ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΚ**

Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΑΠΚ)

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Υφαντική

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες: Αργαστήρι, αργαλειός, τελάρο

γ. Σύντομη Περιγραφή: Με τον όρο υφαντική εννοούμε την παραγωγή υφασμάτων και ενδυμάτων (εξασφάλιση πρώτων υλών, αρχική επεξεργασία, ύφανση), σε άμεση συνάρτηση με κοινωνικές και άλλες παραμέτρους. Όταν αναφερόμαστε στην Υφαντική των Αστερουσίων εννοούμε αφενός τη συσσωρευμένη στο πέρασμα του χρόνου γνώση για την υφαντική, φορείς της οποίας είναι οι γηραιότερες υφάντρες και οι νεότερες που μαθητεύουν κοντά τους. Εκτός από τα χαρακτηριστικά της ίδιας της τέχνης, στο παρόν Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς περιγράφεται η δράση των εργαστηρίων υφαντικής τέχνης Αγνύθα στον Πύργο και το εργαστήριο υφαντικής τέχνης Εργαλειός στο Μεσοχωριό που αποσκοπεί στη διαφύλαξη της τέχνης.

δ. Πεδίο ΑΠΚ

- ☐ προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις
- ☐ επιτελεστικές τέχνες
- ☐ κοινωνικές πρακτικές – τελετουργίες -εορταστικές εκδηλώσεις
- ☐ γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- ☒ τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο: Περιφέρεια Κρήτης, Νομός Ηρακλείου, Δήμος Αρχανών-Αστερουσίων, Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων (Αχεντριάς, Εθιά, Μουρνια, Πρινιάς, Παράνυμφοι, Αμύγδαλος, Μεσοχωριό, Ροτάσι, Πύργος, Δωράκι, Χάρακας, Πραιώρια, Πλακιώτισσα, Λιγόρτυνος, Τεφέλι, Χαράκι).

στ. Λέξεις-κλειδιά: υφαντική, υφάντρα, αργαλειός-τελάρο-αργαστήρι, δημοτικά εργαστήρια υφαντικής τέχνης, βαφική, ενυφασμένος, υφάσματα, ενδύματα, νήματα, εργαλεία υφαντικής, τεχνικές ύφανσης.

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

Ομάδα γυναικών δημοτικού εργαστηρίου Αγνύθα, Οργανισμός Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Παιδείας (ΟΚΑΠ).

β. Έδρα/τόπος

Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατίου **ΤΚ:** 700 10

Τηλ.: 2893022867

FAX: 2893340141

e-mail: evalinardo@hotmail.com

Όνομα υπευθύνου/ων :

Ζεβεδαίος Ανδρουλάκης (πρόεδρος ΟΚΑΠ)

Ευανθία Λιναρδάκη (Κοινωνική Λειτουργός ΟΚΑΠ-Δημοτικής Ενότητας

Αστερουσίων Γραφείο Πύργου)
Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατίου **TK:** 700 10
Τηλ.: 2893022867 **FAX:** 2893340141
e-mail: evalinardo@hotmail.com

Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδιο/α πρόσωπο/α

Όνομα: Στυλιανή Καλεντάκη

Ιδιότητα: Αρχαιολόγος

Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατίου **TK:** 700 10

Τηλ.: 2893022202 / 6944894881

e-mail: kalentaki@yahoo.gr

Όνομα: Λίλα Εληώτη

Ιδιότητα: Αρχαιολόγος

Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατίου **TK:** 700 10

Τηλ.: 2893022335 / 6977504575

e-mail: lilaelioti@gmail.com

Εν ενεργεία υφάντρες της Δημοτικής Ενότητας Αστερουσίων:

Ελένη Βουλγαράκη του Γεωργίου, το γένος Καλογιαννάκη, 80 ετών. Κατάγεται από τον Πρινιά και διαμένει μόνιμα στον Πύργο.

Στυλιανή Καλογιαννάκη του Γεωργίου, το γένος Καλογιαννάκη, 74 ετών. Κατάγεται από τον Πρινιά και διαμένει μόνιμα στον Πύργο.

Ευδοξία Επιτροπάκη του Νικήτα, το γένος Σφακιανάκη, 75 ετών. Κατάγεται και διαμένει μόνιμα στο Δωράκι.

Μαρία Καλεντάκη του Εμμανουήλ, το γένος Μαθιουδάκη, 72 ετών. Κατάγεται από την Εθιά και διαμένει μόνιμα στο Ροτάσι.

Πάτρα Ρουσσάκη, του Γεωργίου, 38 ετών. Κατάγεται και διαμένει μόνιμα στον Χάρακα.

Δέσποινα Κακουδάκη, του Δαίδαλου, 46 ετών. Κατάγεται από την Εθιά και διαμένει μόνιμα στο Ροτάσι.

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Στην περιοχή των Αστερουσίων δημιουργούνται υφαντά από μαλλί, βαμβάκι, μετάξι και λινό, κυρίως φορεσιές και οικιακός εξοπλισμός με ενυφασμένα ή κεντημένα σχέδια (συμβολικά, γεωμετρικά κ.ά.). Στο τελικό αποτέλεσμα συμπράττουν και επιμέρους εργασίες-τεχνικές, όπως το γνέσιμο και η βαφική.

Η διαδικασία της ύφανσης περιλαμβάνει διάφορα στάδια, από την αρχική επεξεργασία της πρώτης ύλης ως την παραγωγή του τελικού προϊόντος. Μεταξύ αυτών, σημαντικότερο είναι το στάδιο του αργαλειού –το βασικότερο χειροκίνητο εργαλείο ύφανσης αλλά και το μεγαλύτερο σε όγκο–, που καταλαμβάνει τον δικό του χώρο στην οικία της υφάντρας. Από τους δύο βασικούς τύπους αργαλειού, τον όρθιο και τον οριζόντιο ή καθιστό, στο κρητικό *αργαστήρι* εμφανίζεται ο δεύτερος τύπος. Παράλληλα, η υφαντική αναπτύχθηκε σε δύο διαφορετικά επίπεδα, ως οικιακή τέχνη, για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας σε ένδυση και οικιακό εξοπλισμό, και ως εμπορική δραστηριότητα.

Τα χειροτεχνήματα της υφαντικής κατασκευάζονται από μαλλί, βαμβάκι, λινό και μετάξι, έχουν πλούσια διακόσμηση (ενυφασμένη, κεντημένη ή πλεκτή) και θεματολογία

(συμβολικά, γεωμετρικά σχέδια, σχέδια εμπνευσμένα από τη φύση), αμέτρητους χρωματικούς συνδυασμούς, αισθητικές και τεχνικές παραλλαγές.

Η ύφανση απαιτεί μεγάλη αυτοσυγκέντρωση και συντονισμό των σωματικών δεξιοτήτων, καθώς η καλή υφάντρα πρέπει να συντονίζει αρμονικά και με ταχύτητα κινήσεις των χεριών και των ποδιών, προσέχοντας παράλληλα να εκτελείται με μαθηματική ακρίβεια και το κάθε μοτίβο. Με το πάτημα της *πατητήρας* (*ποδαρικού*), ανοίγουν τα στημόνια και η σαΐτα εκσφενδονίζεται από το ένα χέρι με τέτοια δύναμη, ώστε να φτάσει στην άλλη άκρη και να την πιάσει αμέσως το άλλο χέρι. Παράλληλα, μόλις φεύγει η σαΐτα, το χέρι που ελευθερώνεται πιάνει το ξυλόχτενο από την κορυφή και χτυπά αποφασιστικά το νήμα (υφάδι) που άφησε πίσω της η διαδρομή της σαΐτας, ώστε να πιεστεί και να ενωθεί με το ήδη υπάρχον ύφασμα. Όταν το άλλο χέρι πιάνει τη σαΐτα, τότε το άλλο πόδι πατάει την άλλη πατητήρα και ανοίγουν αντίστροφα τα στημόνια, για να επαναληφθεί η διαδικασία όσες φορές χρειάζεται μέχρι το *ξύφασμα*, δηλαδή την ολοκλήρωση της ύφανσης. Η διαδικασία της ύφανσης εκτυλίσσεται στα εξής στάδια:

Η *κουρά*, δηλαδή το κούρεμα προβάτων και αρνιών, που ξεκινά την περίοδο της άνοιξης. Από τα μεγάλα ζώα παίρνουν τη *ρασά* και από τα αρνιά μέχρι ενός έτους τις *αρνιές*. Ο βοσκός καλεί φίλους και συγγενείς να τον βοηθήσουν. Έτσι, η *κουρά*, η *ρασά* (από τους *ρασοπατητάδες*) και τα *ξυφαντίκια*, δηλαδή το τελείωμα του υφαντού, αποκτούν συνήθως χαρακτήρα γλεντιού. (Στον πίνακα πατούσανε οι ρασοπατητάδες που τρώγοντας και πίνοντας λέγανε μαντινάδες) (Έτσι διπλή ήταν η χαρά εκείνη την ημέρα τα ξυφαντίκια έσαζε κι εκέρνα την παρέα. [...] Σιμώνω, χαιρετώ τηνε, καταχτυπά η καρδιά μου. «Στα ξυφαντίκια με καλό» τση λέω «κοπελιά μου») (βλ. Παράρτημα 1).

Το *πλύσιμο του μαλλιού ή μποκάρι* γίνεται για την απομάκρυνση ξύλων, ακαθαρσιών και του *μαρόλουπου* (ρύπος των μαλλιών).

Το *ξάσιμο*, δηλαδή το αραίωμα και αφράτεμα των ινών και ο τελικός καθαρισμός. Ξαίνοντας με το δεξί χέρι φτιάχνουν τα *τουλούπια* (ή τουλούπες).

Το *χειροχτένισμα του μαλλιού*, κατά το οποίο χτενίζεται το μαλλί με ένα μεγάλο ξύλινο χτένι με σιδερένια δόντια.

Το *κλώσιμο*, που γίνεται με τη *ρόκα* και το *αρδάχτι*, στο κάτω μέρος του οποίου βρίσκεται το *σφονδύλι*. Το κλωσμένο μαλλί (νήμα) λέγεται *όργο*.

Το *τυλιγάδισμα*, όταν το νήμα τοποθετείται στο *τυλιγάδι*, που έχει σχήμα Π, τυλίγεται και βρέχεται για να ισιώσει. Αυτό λέγεται *ένα μονό*.

Το *βάψιμο του νήματος*, για το οποίο έβραζαν νερό και έριχναν μέσα τη μπογιά (βάμμα), με λίγο ξύδι, αλάτι και μια δαχτυλήθρα υδροχλωρικό οξύ, προκειμένου το χρώμα στα νήματα να γίνει ανεξίτηλο.

α. Το *καλάμισμα* για το *διάσιμο (ίδιασμα)* και για την ύφανση, δηλαδή το *καλάμισμα για διάσιμο με το νήμα*. Τα νήματα τοποθετούνται στην *ανέμη*. Έπειτα τοποθετείται το *καλαμουκάνι* στον *άρδαχτο* και τυλίγεται το νήμα. Στη συνέχεια, τοποθετούνται τα *καλαμουκάνια* στην *καλαντάρρα* και είναι έτοιμα για διάσιμο.

β. *Καλάμισμα με μαλλί για ύφανση*: Τα νήματα τοποθετούνται πάλι στην *ανέμη*. Χρησιμοποιούνται *μασούρια* (μικρά καλάμια) για να τυλίγονται τα νήματα. Μετά τοποθετείται το *μασούρι* στη *σαΐτα*. Ακολουθεί το *διάσιμο σε πέτρινο τοίχο*, δηλαδή τα *μασούρια* τοποθετούνται στην *καλαντάρρα* και το νήμα απλώνεται σε πέτρινο τοίχο, όπου έχουν καρφωθεί μικροί ξύλινοι πάσσαλοι. Αυτό γίνεται προκειμένου να δοθεί το επιθυμητό μήκος και πλάτος, κανονίζοντας τον αριθμό των πασσάλων στον τοίχο και τον αριθμό των νημάτων αντίστοιχα, αλλά και την μπροστά

και πίσω σταύρωση των νημάτων.

Το **αλυσίδισμα**, σύμφωνα με το οποίο το νήμα πλέκεται σαν αλυσίδα.

Το **τύλιγμα** για το οποίο χρειάζονται τρία άτομα για να τυλιχτεί το νήμα στο πίσω **αντί** του αργαλειού.

Το πέρασμα των νημάτων στο **ροστέλλο** (χτένι με χοντρά ξύλινα δόντια), για να κανονιστεί το φάρδος του υφάσματος.

Το **περαμάτισμα**, το πέρασμα δηλαδή των νημάτων στους **μίτους** και μετά στο **χτένι** με τη βοήθεια του εξαρτήματος που ονομάζεται **κλέφτης**. Χρειάζονται απαραίτητα δύο άτομα.

Το **κομπόδεμα**, για το οποίο είναι απαραίτητο το πανί που ονομάζεται **κομποδέτρα**. Αυτό τοποθετείται με τη βοήθεια του **γκάρδιου** στο μπροστά **αντί** του αργαλειού και πάνω στην **κομποδέτρα** δένονται τα νήματα που περάστηκαν από τους **μίτους** και το **χτένι**. Η τελική εργασία πριν από την ύφανση είναι η **σύνδεση των μίτων με τις πατητήρες**.

Μετά ακολουθεί η ίδια η **εργασία της ύφανσης**. Οι τεχνικές ύφανσης ποικίλλουν ανάλογα με το είδος του υφαντού, ενώ ορισμένα (π.χ. οι πατανίες, οι βούργιες, τα σακιά κ.λπ.) μπορούν να υφανθούν με διάφορες τεχνικές. Εκτός από την απλή ύφανση χωρίς ξόμπλια (διάκοσμο), οι τεχνικές της υφαντικής χωρίζονται σε δύο ενότητες:

α. Τεχνικές ύφανσης που εξαρτώνται πάντα από τις πατητήρες, οι οποίες πρέπει να είναι ζυγές εκτός από το τριοπατήτηρο.

Πατητήρες	Τεχνική	Είδος υφαντού
2 πατητήρες	Στα μονά	Αρτοσακούλες, Βούργιες, Κουρελούδες, Πατητές, Προσώμια, Ρασόβρακες, Χιράμια
3 πατητήρες	Τριοπατήτηρο	Μπάντες, Πατανίες, Ποδιές, Σεντόνια, Τραπεζομάντηλα
4 πατητήρες	1. Δίμιτο τετραπατήτηρο με δέξιμο (κουπάτο-καραμελάτο-νταμάτο) 2. Ζερβοδίμιτο 3. Μπόλια	Βούργιες, Γαμπάς, Κεφαλομάντηλα, Μπάντες, Πατανίες, Πατητές, Πετσέτες (προσώπου, φαγητού), Ποδιές, Προσώμια, Φασκίες, Φασκίονια Σακιά για αλεύρι και ελιές, στρωσίδια για κρεβάτια και καναπέδες Φασκίες, Φασκίονια
6 πατητήρες	Εξαπατήτηρο με δέξιμο	Αρτοσακούλες, Κλινოსκεπάσματα, Μπάντες
8 πατητήρες	Οχτωπατήτηρο δέξιμο	Κλινοςκεπάσματα

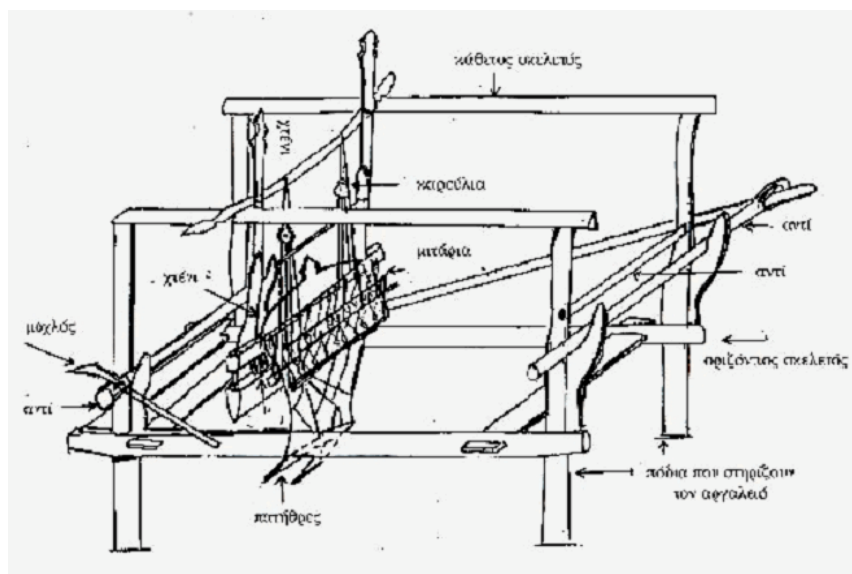
β. Τεχνικές που γίνονται με τα χέρια ή με εξαρτήματα:

Χέρια ή εξαρτήματα	Τεχνική	Είδος υφαντού
Το νήμα περνιέται με το χέρι και τη βοήθεια μιας σιδερένιας λεπτής βέργας, της μπανέλας.	Κουσκουσές	Καρπέτες, Κλινοσκεπάσμα
Το νήμα περνιέται με χοντρή βελόνα, τη σακοράφα.	Κεντητή	Καρπέτες, Πατανίες
Το σχέδιο γίνεται περνώντας το νήμα με το χέρι.	Περαστό	Βούργιες, Καρπέτες Πατανίες
Το σχέδιο γίνεται με τη βοήθεια της σαΐτας.	Λουράτο	Αρτοσακούλες, Βούργιες, Σακιά, Χιράμια

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ.

Το δημοτικό εργαστήριο υφαντικής *Αγνύθα* βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της Κοινότητας Πύργου Μονοφασίου και στεγάζεται σε χώρο που έχει παραχωρηθεί από τον Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων.

Το δημοτικό εργαστήριο υφαντικής *Εργαλειός* βρίσκεται στην Τοπική Κοινότητα Μεσοχωριού και στεγάζεται στο τοπικό Επαγγελματικό Λύκειο. Σήμερα τα ενεργά αυτά εργαστήρια στους δύο μεγάλους οικισμούς της Δημοτικής Ενότητας των Αστερουσίων (ο Πύργος αποτελεί ιστορική έδρα) τα επισκέπτονται καθημερινά άνθρωποι από τους όμορους οικισμούς και δήμους, ενημερώνονται για την υφαντική, προμηθεύονται προϊόντα από τα εργαστήρια, παρακολουθούν την ύφανση νέων προϊόντων ή ζητούν να μάθουν πώς να υφαίνουν.



Τα εξαρτήματα του αργαλειού με τις ονομασίες τους στην περιοχή των Αστερουσίων είναι τα εξής:

- *Ποδαρικά* (πόδια στήριξης του αργαλειού)
- *Κοράτσες* ή *κορώνες* ή *αμασκάλες* ή *ορθές κερατίνες* (κάθετα στελέχη στήριξης, με βαθουλώματα, όπου τοποθετούνται και περιστρέφονται τα αντιά)
- *Μεριά* ή *πατούρες* (τα πλαϊνά μέρη του αργαλειού, αριστερά και δεξιά)
- *Αργαστηροσάνιδο* (κάθισμα υφάντρας)
- *Φάλτσοι ντάγκοι*
- *Κλειδιά* ή *περβάζια* (δύο ξύλα που συνδέουν μεταξύ τους τα μεριά)
- *Περάτες* ή *σφίχτες* (δύο ξύλινοι μοχλοί, μπροστά και πίσω, μικρός στο υφάδι, μεγάλος στο στημόνι, με τους οποίους περιστρέφει η υφάντρα τα δύο αντιά για το καλό τέντωμα του υφαντού)
- *Αντιά* (δύο κυλινδρικά ξύλα, με μήκος όσο του αργαλειού, τοποθετούνταν στις κοράτσες, το μπροστά για το υφάδι και το πίσω για το στημόνι)
- *Αντάκι* ή *αντιράβδι* (για τέντωμα των νημάτων)
- *Σταυροκάλαμα*: περνιούνται στο στημόνι, για να μη χαλάσει η σταύρωση που γίνεται με το διάσιμο)
- *Πατητήρες*: δερμάτινες λουρίδες, κινούνται με τα πόδια της υφάντρας στην πατητηρόβεργα, σχηματίζουν τον χώρο μέσα στο στημόνι για το πέρασμα της σαΐτας και ο αριθμός τους είναι ανάλογος με τα μιτάρια.
- *Ξύλινα πετάλια* : περασμένα στην πατητηρόβεργα που πατεί η υφάντρα
- *Πατητηρόβεργα* : εκεί που καταλήγουν οι πατητήρες, κάτω από τα πόδια της υφάντρας
- *Καβαλάρηδες*: για κρέμασμα των μιτόχτενων
- *Πέταλο*: πάνω και κάτω για τοποθέτηση του χτενιού και το χτύπημα του Υφαδιού, ώστε να στερεώνεται στο στημόνι
- *Μπράτσα πέταλου* : για την ταλάντωση του πέταλου
- *Άξονας του πέταλου*: για κρέμαση στις κορώνες
- *Ξύγκλες*: δύο ξύλινες ή σιδερένιες πήχεις για τέντωμα του υφαντού στο υφάδι
- *Γκάρδιοι*: ξύλινοι, κυλινδρικοί, ένας γκάρδιος σε κάθε αντί, για τη στερέωση του ανυφαντικού
- *Θελόπετρα*: από τη *θελιά*) ή *ντοντόλα* ή *αγνύθα* (υφαντικό βάρος κρεμασμένο στον πίσω περάτη, για να συγκρατεί τα καλάμια σε ορισμένη απόσταση από τους μίτους
- *Θελοπετράκι* ή *βαριδάκι*: μικρό υφαντικό βάρος που κρεμιέται από τα σταυροκάλαμα
- *Σφήνες*: μικρά ξυλαράκια για τη στερέωση των εξαρτημάτων του αργαλειού
- *Κλέφτης*: λεπτό καλαμάκι, σκισμένο στα δύο, που βοηθά να περάσουν οι κλωστές του στημονιού στις θύρες του χτενιού

Ως βοηθητικά θεωρούνται τα εξής εργαλεία:

- *Χειρόχτενα* : δύο χτένια με μακριά και σουβλερά δόντια

- **Αρδάχτι** : σφονδύλι-αγκινάρι, τραβά, στρίβει και τυλίγει το νήμα στο ξύλινο στέλεχος του αρδαχτιού
- **Ανέμη**: ανεμόποδας και πατούρα
- **Άρδαχτος**: σιδερένιο εργαλείο που μασουρίζει τα καλαμουκάνια
- **Θρομύλι** : ξύλινη βάση με κοίλωμα, όπου μέσα τοποθετείται και περιστρέφεται ο άρδαχτος
- **Ρόκα**: λεπτό ραβδί για το κλώσιμο του μαλλιού
- **Ροκόδεμα**: υφαντή πλουμιστή λωρίδα που σφίγγει την τουλούπα του μαλλιού πάνω στη φουσκόροκα
- **Φουσκόροκα** ή **ρασόροκα**: ραβδί, σφαιρικό στην κορυφή, για κλώσιμο εκλεκτών λεπτών νημάτων
- **Κορκιδόροκα** για κορκίδες: ραβδί με τρεις προεξοχές στην κορυφή, όπου τοποθετείται η κορκίδα-τουλούπα του μαλλιού, δηλαδή ό, τι μένει στο χειρόχτενο μετά το χειροχτένισμα για κλώσιμο με το αρδάχτι
- **Τυλιγάδια** : ξύλινα, σε σχήμα π, τυλίγουν το νήμα για να γίνει το «κυκλί» της ανέμης και είναι απλά, διπλά, ζερβόδεξα και πηχάρικα
- **Μασουροπάνερο**: πανέρι για τα καλαμουκάνια, τα μασούρια, τις σαΐτες
- **Καλαμουκάνια**: μικρά και μεγάλα μασούρια
- **Σαΐτα**: έχει το μασούρι με το υφάδι και περνά ανάμεσα από το στημόνι για να γίνει η ύφανση
- **Μασουρολάτης**: σιδεράκι μέσα στη σαΐτα, όπου περνάει και περιστρέφεται το μασούρι με το υφάδι
- **Σαϊτόφτερο**: από φτερό κότας για να κρατάει τον μασουρολάτη
- **Ροστέλλο**: ξύλινο χτένι με αραιά μεταλλικά καρφιά που το χρησιμοποιεί κατάλληλα η ανυφαντού για το τύλιγμα του στημονιού στο πίσω αντί
- **Διασόβεργα** ή **καλαντάρα** : σιδερόβεργα που τη χρησιμοποιούν ως γκάρδιο της καλαντάρας
- **Τζένια καλαντάρας**: ξύλινοι πάσσαλοι που καρφώνονται στον τοίχο και είναι ανάλογοι με τα μέτρα του νήματος για το διάσιμο, π.χ. Δέκα μέτρα νήμα με τέσσερα τζένια
- **Βασταγάκια**: σπάγγος για την πρόσδεση των εξαρτημάτων του αργαλειού, δηλαδή μίτους-πέταλο, πατητήρες και σφίχτη
- **Κοντάδα**: ξύλινη επιμήκης ράβδος κρεμασμένη από τα δοκάρια της στέγης για την τοποθέτηση των υφαντών
- **Χτένια**: από τις θύρες του περνά το νήμα του στημονιού και κανονίζει το φάρδος του υφάσματος, ξεκινούν από 6άρι, 7άρι και φτάνουν ως 16άρι
- **Κατωραφίδι** : δεματικό που δένουμε τις αλιγαδούρες-μια αλιγαδούρα αντιστοιχεί σε 25 ζευγάρια νήμα-μονάδα μέτρησης.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ.

Αμπαδάκι: Ανδρικό επανωφόρι, σαν σακάκι, χωρίς κουκούλα. Στημόνι και υφάδι από μαλλί (ράσινο). Τεχνική: δίμιτο.

Αρτοσακούλα ή ντρουβάς: Για μεταφορά άρτων στις εκκλησίες. Στημόνι και υφάδι από μαλλί, με πολύχρωμες ρίγες (*λουράτη*). Τεχνική: στα μονά. Τρεις

αρτοσακούλες, δύο για τους άρτους και μία για το πρόσφορο.

Βούργια ή σακούλι: Κρεμιέται από μάλλινους πλεκτούς ιμάντες (*σακουλοβάσταγα*) και χρησιμοποιείται συνήθως από τους βοσκούς. Στημόνι βαμβάκι-υφάδι μαλλί, συνήθως με ενυφασμένο διάκοσμο. Τεχνική: στα μονά ή δέξιμο ή μπόλια.

Βρακοζώνη: Υφαντό κόκκινου ή μπλε χρώματος για το δέσιμο της ανδρικής βράκας. Στημόνι και υφάδι από μετάξι. Τεχνική: ζερβοδίμιτο.

Γαμπάς ή ρασίδι: Ανδρικό ποδήρες επανωφόρι με κουκούλα και μανίκια, για χρήση κυρίως από βοσκούς τον χειμώνα, αδιαπέραστο από βροχή ή χιόνι. Στημόνι και υφάδι από μαλλί (ράσινο). Τεχνική: δίμιτο.

Εσώρουχα νυφικά: Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Διάφορες τεχνικές.

Καμπανί: Κίτρινο καρό κάλυμμα κεφαλής, κυρίως για άνδρες. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια.

Λιοπάνι: Ύφασμα για να φυλάσσονται οι ελιές. Στημόνι και υφάδι από μαλλί. Τεχνική: στα μονά.

Μαξιλαροθήκη: Όμοιος διάκοσμος συνήθως με τις βούργιες των βοσκών οι οποίες συχνά μεταποιούνται σε μαξιλαροθήκη. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια.

Μεντιλές: Γιορτινό γυναικείο κάλυμμα κεφαλής. Στημόνι και υφάδι από μετάξι. Τεχνική: στα μονά.

Μπάντα (πάντα): Διακοσμητικό υφαντό τοίχου, συνήθως πάνω από το κρεβάτι. Στημόνι βαμβάκι-υφάδι μαλλί ή βαμβάκι. Τεχνική: δέξιμο ή τριοπατήτηρο.

Μπολίδι: Γυναικείο κάλυμμα κεφαλής. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια.

Πατανία: Κλινοσκέπασμα. Στημόνι και υφάδι από μαλλί ή βαμβάκι. Τεχνική: δύο χρώματα στημόνι ζερβοδίμιτο.

Πατανία-εφίππιο: Στόλισμα στο σωμάρι για ψίκι του γάμου και εορτές. Στημόνι βαμβάκι-υφάδι μαλλί, συνήθως με ενυφασμένο διάκοσμο με βελόνα. Τεχνική: στα μονά.

Πατανία καραμελάτη: Κλινοσκέπασμα. Στημόνι και υφάδι από μαλλί ή βαμβάκι. Τεχνική: σταυρωτή (κόκκινο-άσπρο), δηλαδή ζερβοδίμιτο ή νταμάτο, δύο χρώματα στημόνι με γεωμετρικό σχέδιο σαν καραμέλα.

Πατητή-ρασοπατανία: Κλινοσκέπασμα. Στημόνι ρασά-υφάδι από μαλλί. Τεχνική: στα μονά.

Πετσέτα (πέτσα) για την ταφή: Συνήθως ήταν σύνολο τεσσάρων τεμαχίων, τα οποία παλιότερα τοποθετούσαν κάτω από το σώμα του νεκρού για να τον ενταφιάσουν και έπειτα τα δώριζαν σε φτωχές κοπέλες. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια ή δέξιμο.

Πετσέτα εκκλησιαστική: Είχε διακοσμητική χρήση σε διάφορα σημεία εντός του ναού (π.χ. προσκυνητάρι). Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια ή δέξιμο.

Ποδιά ανδρική: Τη χρησιμοποιούσαν στη σπορά. Έβαζαν τους σπόρους μέσα και τους πετούσαν στη γη. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: δίμιτο.

Ποδιά γυναικεία: Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια.

Προσώμι: Στενή λωρίδα υφαντού. Τοποθετείται στον ώμο και πάνω του το σταμνί με το νερό για να μη βρέχεται αυτός που το μεταφέρει. Στημόνι και υφάδι από μαλλί, συνήθως με ενυφασμένα γεωμετρικά σχέδια. Τεχνική: στα μονά, δέξιμο ή καρπέτα.

Ρασόβρακα: Καθημερινό ανδρικό ένδυμα, φαρδύ παντελόνι μέχρι τη μέση των στιβανιών. Στημόνι και υφάδι από μαλλί (ράσινο). Τεχνική: στα μονά ή δίμιτο.

Ραφόγυρος: Επίμηκες διακοσμητικό ύφασμα για στολισμό σε διάφορα μέρη του σπιτιού (π.χ. πάνω στο τζάκι). Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια.

Σακί: Για μεταφορά και φύλαξη καρπών. Στημόνι και υφάδι από μαλλί, με ρίγες άσπρες ή μαύρες (λουράτο). Τεχνική: δίμιτο ή μπόλια. Στην προίκα της νύφης έπρεπε να υπάρχει σύνολο από δώδεκα σακιά για τους καρπούς.

Σαρίκι: Ανδρικό κάλυμμα κεφαλής. Στημόνι και υφάδι από μετάξι. Τεχνική: δέξιμο.

Σεντόνια νυφικά: Κλινοσκεπάσματα. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Διάφορες τεχνικές.

Φασκιά: Επιμήκης υφαντή λωρίδα για το τύλιγμα των βρεφών. Στημόνι και υφάδι από μαλλί τον χειμώνα και από βαμβάκι το καλοκαίρι. Τεχνική: δίμιτο.

Φασκιόνι: Για το τύλιγμα των βρεφών. Στημόνι και υφάδι από βαμβάκι. Τεχνική: μπόλια ή ζερβοδίμιτο.

Χιράμι: Κλινოსκέπασμα και διακοσμητικό για κάλυμμα επίπλων («καναπελίκι»). Στημόνι βαμβάκι-υφάδι μαλλί, από αρνιές. Τεχνική: στα μονά.

Ψαρανάπλα: Πατανία που χρησιμοποιείται ως κλινοςκέπασμα αλλά και σε κάποιες εργασίες. Υφασμένη από ψαρά (λευκά) μαλλιά. Τεχνική: σταυρωτή (κόκκινο-άσπρο), δηλαδή ζερβοδίμιτο ή νταμάτο.

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Οι απαρχές της υφαντικής χάνονται στα βάθη της ανθρώπινης προϊστορίας. Αδιάψευστοι μάρτυρες είναι τα αμέτρητα λίθινα σφονδύλια, κυρίως της νεολιθικής εποχής, που έχουν έρθει στο φως από τις ανασκαφές. Από τον μύθο της Αράχνης και τα ομηρικά έπη πληροφορούμαστε ότι η υφαντική ήταν η κυριότερη γυναικεία απασχόληση (παράδειγμα υφαντριών η Πηνελόπη, η Καλυψώ, η Ελένη). Στο πέρασμα των αιώνων, η δραστηριότητα αυτή διαδόθηκε ευρύτατα, αποτέλεσε σύνηθες εικονογραφικό θέμα (αγγειογραφία κλασικής περιόδου, η Θεοτόκος στον Ευαγγελισμό που γνέθει κλπ.).

Από τα Κρατικά Αρχεία της Βενετίας γνωρίζουμε ότι η εκμάθηση της υφαντικής στη βενετοκρατούμενη Κρήτη γινόταν με συμβολαιογραφική πράξη μαθητείας. Η δασκάλισσα της υφαντικής τέχνης διδάσκει στη μαθήτριά την τέχνη της *μετάξης* (Πηγή: Συμβολαιογραφική πράξη που συνέταξε ο νοτάριος του Χάνδακα Μιχαήλ Μαράς το 1538, A.S.V.-Notai di Candia, Michele Mara, b. 148 (1538), φ. 95^V).

Στα νεότερα χρόνια η μαθητεία απέκτησε κυρίως οικογενειακό χαρακτήρα, επειδή εξυπηρετούσε οικιακές ανάγκες. Εκτός από τα στάδια και τα τεχνικά γνωρίσματα, μια υφάντρα αποδεικνύει τις ικανότητές της σε καθημερινή βάση, με τα υφαντά που έφτιαχνε και τα σχέδια με τα οποία τα διακοσμούσε. Μεταξύ των υφαντριών, ξεχωρίζουν δύο βασικές κατηγορίες: **α)** η **υφάντρα**, αυτή που μπορεί να υφαίνει, χωρίς όμως να μπορεί να διορθώσει τα λάθη της, και **β)** η **ανυφάντρα (ανυφαντού)**, αυτή που μπορεί εκτός από την ύφανση να διορθώσει τα λάθη της, χαλώντας και ξαναπαίρνοντας το σωστό *υφάσιμο*.

Όπως σε κάθε περιοχή, έτσι και στα Αστερούσια, υπάρχει μια ξεχωριστή πολιτιστική κληρονομιά που διαμορφώνεται από την ιστορική πορεία, τη κοινωνική οργάνωση, την αλληλεπίδραση με το φυσικό περιβάλλον, τις μετακινήσεις πληθυσμών, τις ξένες επιρροές, τις επιγαμίες, τις ενδυματολογικές ποικιλίες και τη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων των κατοικιών, τις μαγικοθρησκευτικές πρακτικές και δοξασίες κ.ά. Η υφαντική με όσα την περιστοιχίζουν -και κυρίως την κοινότητα και τις βιοτικές της ανάγκες και τα υλικά αντικείμενα που τις καλύπτουν- αποτελεί έκφραση του γηγενούς πολιτισμικού παρελθόντος και ανεκτίμητη παρακαταθήκη της λαϊκής παράδοσης με διαχρονική αξία. Με την τέχνη της υφαντικής άλλωστε σχετίζονται ποικίλες παραδόσεις, ανεκδοτολογικά στοιχεία, διηγήσεις, μύθοι, ιστορίες, τραγούδια, ρίμες και μαντινάδες της κρητικής λαϊκής ποίησης, και κοινωνικές συμπεριφορές και νοοτροπίες, καθώς και πλήθος όρων και τοπικών ιδιωματικών εκφράσεων.

Η υφαντική μπορεί να ειπωθεί υπό το πρίσμα της κάλυψης των βιοτικών αναγκών αλλά και ως έκφραση της δημιουργικότητας των υφαντριών. Συνειδητά ή μη, πάντα σε αλληλεπίδραση με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, γράφουν με τα χρωματιστά νήματα τη δική τους ιστορία, αφού κάθε υφαντό, πέρα από την τεχνική, αντανakλά όχι παθητική αντιγραφή αγαπημένων σχεδίων, αλλά και σκέψεις, συναισθήματα, εμπειρίες. Η πολυμορφία των αντικειμένων (πατανίες, χιράμια, προσώμια κλπ.) και

των σχεδίων αποκαλύπτουν τον ζωντανό χαρακτήρα της υφαντικής, την ταυτότητα της υφάντρας, η οποία με τις κινήσεις του σώματος και τη δημιουργική της έμπνευση βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με τους χτύπους του αργαλειού, αλλά και τις αισθητικές και άλλες αντιλήψεις της κοινότητας στην οποία ανήκει η υφάντρα.

Το 1999, στο ΚΑΠΗ Πύργου ζητήσαμε τη συνεργασία της Νέλλης Τσενόγλου, Κοινωνικής Ανθρωπολόγου και Λαογράφου, επιμελήτριας τότε της Λαογραφικής Συλλογής του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης, προκειμένου να εκθέσουμε τον πλούτο των υφαντών της Δημοτικής Ενότητας Αστερουσίων. Θέλαμε να θυμίσουμε στους ανθρώπους της περιοχής την τεράστια αξία της κληρονομιάς που είναι κρυμμένη στα μπαούλα, με στόχο να τη συνεχίσουμε.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

Τον Μάιο του 2012, η Ευανθία Λιναρδάκη, Κοινωνική Λειτουργός στην Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων (Γραφείο Πύργου), προχώρησε στη συγκρότηση του «Προγράμματος εκπαίδευσης στην υφαντική τέχνη» που κινητοποίησε ηλικιωμένες γυναίκες και νέες κοπέλες του Πύργου. Σκοπός, βέβαια, δεν ήταν άλλος από τη μετάδοση της γνώσης αυτής της τέχνης από τις πιο ηλικιωμένες στις πιο νέες γυναίκες του χωριού, σε εθελοντική βάση, με απώτερο στόχο την αξιοποίηση της γνώσης για πιθανή επαγγελματική απασχόληση. Έτσι, οι ηλικιωμένες εθελόντριες υφάντρες άρχισαν να εκπαιδεύουν άνεργες νέες γυναίκες της περιοχής. Βασικός πυρήνας ήταν ο Πύργος και στην πορεία μπήκαν και άλλα γειτονικά χωριά στον «χορό του τελάρου», το Μεσοχωριό, το Τεφέλι, τα Πραιτώρια, ο Χάρακας και αργότερα, οι Αρχάνες και οι Κουνάβοι. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων, με αποτέλεσμα σήμερα 150 γυναίκες σε όλο τον Δήμο να έχουν περάσει από όλα τα στάδια της εκπαίδευσης.

Από το 2013, εκπαιδεύτηκαν στον Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων συνολικά 110 γυναίκες. Αργότερα, η Κοινωνική Υπηρεσία του ΟΚΑΠ δημιούργησε και οργάνωσε αυτά τα δύο ενεργά εργαστήρια διάδοσης και διάσωσης της υφαντικής τέχνης. Έτσι, σήμερα, δύο ομάδες γυναικών, ηλικίας από 38 έως 85 ετών, υφαίνουν και δημιουργούν στα εργαστήρια με πολλή αγάπη και μεράκι. Ακολουθώντας πιστά την τεχνογνωσία που τους παραδίδουν οι γιαγιάδες-δασκάλες, όπως τις αποκαλούν, εργάζονται καθημερινά σε αυθεντικούς παλαιούς αργαλειούς (στο διάσιμο, τύλιγμα, περαμάτισμα στους μίτους, στο χτένι, στο κομπόδεμα κλπ.) και υφαίνουν με πολλή αγάπη και φαντασία κουρελούδες, τσάντες, πορτοφόλια, κουρτίνες, καρεκλόπανα, βούργιες μικρές και μεγάλες, μάρσιππους θηλασμού, φορέματα, ακόμη και νυφικά με μπόλια και ό,τι άλλο τους ζητηθεί (π.χ. μικροσκοπικά σακίδια-βουργιδάκια για το Συνέδριο των Αστερουσίων 2016).

Παραδίδονται, επίσης, τα παρακάτω μαθήματα κατόπιν συνεννόησης:

1. Στέλιωμα τελάρου-καλάμισμα
2. Διάσιμο σε πέτρινο τοίχο
3. Τύλιγμα-ροστέλλο
4. Περματάτισμα στα χτένια
5. Κομπόδεμα
6. Ύφανση:
 - α. Ύφανση κιλιμίσια -από τις βασικότερες τεχνικές ύφανσης - η πιο απλή για άτομα χωρίς προηγούμενη εμπειρία
 - β. Ύφανση με ενυφασμένο πλουμί (διάκοσμο)
 - γ. Ύφανση κουσκουσέ

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Η παράδοση είναι συνυφασμένη με την εξέλιξη που συντελείται είτε με αναπλάσεις παλιότερων μορφών τέχνης είτε με εισαγωγή νέων μορφών και τεχνικών. Η μεταβίβαση της υφαντικής γίνεται με τρόπο προφορικό, από τις παλιότερες γενιές στις νεότερες. Σίγουρα δεν εννοούμε την αντιγραφή του παλιού τρόπου ζωής, αλλά τη διάσωση των στοιχείων που θα μας βοηθήσουν να αντιμετωπίσουμε τις νέες όψεις της ζωής. Έχουμε χρέος να ανακαλύψουμε, να γνωρίσουμε και να συμβάλουμε με όποιο τρόπο μπορούμε στη διαφύλαξη και διάδοση της πλούσιας και μακραίωνης παράδοσής μας.

Η υφαντική μεταδίδεται από γενιά σε γενιά στο οικιακό εργαστήριο, όπου οι μεγαλύτερες ηλικιακά και έμπειρες τεχνικά υφάντρες μαθαίνουν στην πράξη τις νεότερες. Στα Αστερούσια γνωρίζουμε ότι ήδη από πολύ μικρή ηλικία μάθαιναν τα κορίτσια την τέχνη της ύφανσης και όλα τα στάδιά της (γνέσιμο, κλώσιμο, διάσιμο, περαμάτισμα κλπ.), ενώ συχνά, για να ολοκληρωθεί ένα επιμέρους στάδιο, συμμετείχαν και άλλα μέλη της οικογένειας ή της κοινότητας, μετατρέποντας την εργασία σε κοινωνικό δρώμενο (γλέντι), καθώς τους παρείχε την αίσθηση του «ανήκειν». Ωστόσο, πολλές φορές ο αργαλειός γινόταν ο εφιάλτης των κοριτσιών, γιατί έπρεπε να είναι ολημερίς στο αργαστήρι, και έτσι δεν έβγαιναν εύκολα έξω, στη γειτονιά. Όμως, αυτή η γνώση που αποκτούσαν τις έκανε περιζήτητες νύφες, γιατί αποκτούσαν καλό όνομα και ως νοικοκυρές και ως υφάντρες.

Κύριος φορέας μετάδοσης είναι η ίδια η οικογένεια, στο πλαίσιο της οποίας μεταδίδεται η γνώση από τις μεγαλύτερες και εμπειρότερες στις νεότερες γυναίκες. Οι υφάντρες και ανυφαντούδες που αναγνωρίζονται ως δημιουργοί μοναδικών έργων από την κοινότητα είναι πρόσωπα που χαίρουν μεγάλης εκτίμησης. Γι' αυτό και καθιερώθηκε στον προφορικό λόγο η φράση: «η ανυφαντού έχει χατήρι», δηλαδή χαίρει ιδιαίτερης εκτίμησης για την ικανότητά της να οργανώνει τον αργαλειό, πράγμα που δεν μπορούσαν να πετύχουν πολλές γυναίκες και καλούσαν τις ανυφαντούδες από γειτονικούς οικισμούς. Η μετάδοση της τέχνης πραγματοποιείται επίσης στα οικιακά εργαστήρια υφαντικής, καθώς και στα δημοτικά εργαστήρια υφαντικής τέχνης «Άγνυθα» και «Εργαλειός»

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Η υφαντική εξυπηρέτησε βασικές ανάγκες της ζωής του ανθρώπου και απεικόνισε με τον καλύτερο τρόπο τη φαντασία, την καλαισθησία, τη χαρά της δημιουργίας αλλά και την παράδοση της υφάντρας κάθε τόπου.

Η κοινότητα έχει διαφυλάξει τα υφαντά τη στιγμή που άλλα αντικείμενα της λαϊκής παραδοσιακής ζωής έχουν εξαφανιστεί, γεγονός που επιβεβαιώνει τον σεβασμό γι' αυτά και τις υφάντρες τους. Η ενεργοποίηση πραγματοποιήθηκε τμηματικά μετά την έκθεση υφαντών της Δημοτικής Ενότητας Αστερουσίων στο ΚΑΠΗ Πύργου το 1999, καθώς η κοινότητα ζει την υφαντική ως μέρος της καθημερινότητάς της, δεν την αντιμετωπίζει δηλαδή ως κάτι που αναβιώνει, αλλά ως κάτι υπαρκτό και ζωντανό. Άνθρωποι απλοί και δεκτικοί να ακούσουν, έμαθαν από τους ειδικούς το 1999 ακόμα και να στήνουν μια έκθεση. Σήμερα στις καταγραφές που πραγματοποιούμε μας δέχονται στο σπιτικό τους και μιλούν ανεπιτήδευτα για αυτό που υπήρξε κομμάτι της ζωής τους.

Ήδη καταγράφονται τα παλαιότερα υφαντά, τα οποία παρέχουν άμεσες πληροφορίες για τεχνικές, χρώματα, μοτίβα, υλικά κλπ., σε δελτία (βλ. Παράρτημα 2). Πραγματοποιούνται επισκέψεις εκπαιδευτικού και ενημερωτικού χαρακτήρα από ομάδες μικρών (σχολεία) και μεγάλων. Επίσης, γίνονται δράσεις, όπως το εκπαιδευτικό παιχνίδι «Κουρελομαζώμα(τα)-Υφαντοσκορπίσματα» που αναφέρθηκε παραπάνω.

Το εκπαιδευτικό παιχνίδι «Κουρελομαζώματα-Υφαντοσκορπίσματα»

(δημιουργία της Ευανθίας Λιναρδάκη, Κοινωνικής Λειτουργού) υλοποιείται στη Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων (Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια εκπαίδευση) και όπου αλλού ζητηθεί. Το πρόγραμμα ξεκινά με παιχνίδι γνωριμίας, κατά τη διάρκεια του οποίου τα παιδιά μπαίνουν σε κύκλο, πετούν το ένα στο άλλο τον «μίτο» και φτιάχνουν έναν ιστό (φωτ. 1). Στη συνέχεια, χωρίζονται σε τέσσερις μικρές ομάδες (δύο υφάδι-δύο στημόνι, με ζυγό αριθμό παιδιών), προκειμένου τα ίδια τα παιδιά να δημιουργήσουν έναν οριζόντιο αργαλειό. Οι δύο απέναντι ομάδες αντιπροσωπεύουν τα **αντί** που θα δημιουργήσουν το **στημόνι**, πετώντας ένα μεγάλο κουβάρι. Οι άλλες δύο απέναντι ομάδες, πετώντας το δικό τους κουβάρι, θα δημιουργήσουν το **υφάδι** (φωτ. 2). Παράλληλα, ένα άλλο παιδί κρατώντας ένα χτένι που υποκαθιστά το αληθινό πέταλο του αργαλειού χτυπάει το υφαντό. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένα υφαντό χωρίς αργαλειό. Ακολουθεί ο χωρισμός των παιδιών σε τέσσερις ομάδες, ανάλογα με το χρώμα του κουρελιού που θα τους δοθεί (π.χ. κόκκινα, κίτρινα, μπλε, πράσινα). Έπειτα, περνούν από τέσσερις «σταθμούς»: **α) την ανακύκλωση** («Κόκκινο, κίτρινο, μπλε κουρελάκι, ξάφνου έγινε κουβαράκι!») (φωτ. 3-4), **β) το τραγούδι της ανέμης** («Είμαι η ανέμη η γυριστρούλα και όλο γυρίζω ωσάν τη σβούρα, όλο μαλάκια είμαι φορτωμένη, αχ! Πώς κουράστηκα η καημένη! Γύρω μου γύρω μου χρώματα μύρια στον αργαλειό να γίνουνε χίλια πλουμίδα», φωτ. 5-6), **γ) το θεατρικό** με τον μύθο της Αράχνης και της θεάς Αθηνάς («Μια αρχαία ιστορία θα μας λύσει τα μυστήρια», φωτ. 7), όπου τα παιδιά πειραματίζονται με αυτοσχέδιο αργαλειό, και καταλήγουμε στο **δ) στο πλησιέστερο εργαστήριο υφαντικής**, για να δουν από κοντά τους αργαλειούς και να τραγουδήσουν: «Αχ αυτός ο αργαλειός σου...».

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Δράσεις, Διάδοση, Διαπολιτισμικές Επαφές

- Ανάδειξη της υφαντικής ως στοιχείο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και εγγραφή της στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας.
- Ανάδειξη της υφαντικής σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Συνεργασία με φορείς και σωματεία που σχετίζονται με την τέχνη της υφαντικής, εντός και εκτός Κρήτης, εντός και εκτός Ελλάδας.
- Συνέδρια, ημερίδες, εκθέσεις, ψηφιακή οργάνωση και καταγραφή, δημοσιεύσεις, εκδόσεις, υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος.

Συνεχής άσκηση-γνώση και επιτέλεση από την τοπική κοινότητα.

Έχει ήδη δρομολογηθεί η δημιουργία ντοκιμαντέρ με θέμα την τέχνη της υφαντικής στην περιοχή. Επιπλέον, επιθυμούμε να δημιουργήσουμε, έστω και τώρα, τις συνθήκες που θα απελευθερώσουν πνευματικές και δημιουργικές δυνάμεις, ικανές να κρατήσουν όρθιο τον τόπο μας, με γνώμονα την ανάτασή μας και την προσαρμογή μας στον υπό διαμόρφωση νέο κόσμο. Στοχεύουμε:

α) στη διαγενεακή συνεργασία. Η μετάδοση της γνώσης της υφαντικής και της τεχνογνωσίας γύρω από αυτήν, από τις ηλικιωμένες γυναίκες στις νεότερες.

β) στη χρησιμοποίηση της αποκτηθείσας γνώσης για πιθανή επαγγελματική απασχόληση.

γ) στην κατάρριψη των στερεοτύπων, στην ανταλλαγή γνώσεων και δεξιοτήτων, στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας σε θέματα πολιτισμού, ανακύκλωσης κλπ.

δ) στην εθελοντική κινητοποίηση.

Γνωρίζοντας ότι τα υφαντά αποτελούν μέρος της οικοσκευής των νοικοκυριών, είτε ως προίκα είτε ως κληρονομιά από παλαιότερες γενιές, είναι απαραίτητο να διεξαχθεί αναλυτική έρευνα πεδίου και μελέτη, ώστε να καταγραφούν, να φωτογραφηθούν, να ψηφιοποιηθούν τόσο τα ίδια τα αντικείμενα όσο και τα εργαστήρια, ο εξοπλισμός τους, προφορικές παραδόσεις και μαρτυρίες που συνδέονται με την υφαντική κ.ά. Παράλληλα, πρέπει να καταγραφούν τα ονόματα των γυναικών που ύφαιναν αλλά

και όσων έχουν μάθει την τέχνη τα τελευταία χρόνια. Σημαντικό ρόλο κατέχει η συντήρηση κυρίως σπάνιων έργων υφαντικής ή εργαστηριακού εξοπλισμού. Μαζί με την υφαντική αποκαλύπτεται και ένας ολόκληρος γλωσσικός κόσμος, αυτός της τοπικής ορολογίας που χρειάζεται αποτύπωση και μελέτη. Επιπλέον, η επαναλειτουργία της Παιδικής και Εφηβικής Βιβλιοθήκης Πύργου, με το σχετικό βιβλιογραφικό υλικό που διαθέτει για την υφαντική της Ελλάδας -αλλά και τον περαιτέρω εμπλουτισμό του- θα συμβάλει στην καλύτερη υλικών, προϊόντων, τεχνικών, παραδόσεων, σχεδίων.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Η φωνή των Αστερουσίων, έτος 6 (2000), τεύχ. 3, 16-18.

Ζώρα Πόπη, *Ελληνική Τέχνη. Λαϊκή τέχνη*, εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994, 13-14, 29-31.

Λιναρδάκη Ευανθία, «Εργαστήρια Υφαντικής Τέχνης», περιοδ. *Οδός Θ΄*, τεύχ. 4, 22-23. <https://vimaaliartou.wordpress.com/category/outsider/page/7/> (σκίτσο αργαλειού) <https://cretazine.com/crete/crete-life/articles/item/2044-reportazaki-i-epanastasi-tis-kourelous> http://www.noesis.edu.gr/aet/thematic_areas/p172.html

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

- α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)
- β. Χάρτες
- γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)
- δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

11. Στοιχεία συντακτριών του Δελτίου

Όνομα: Στυλιανή Καλεντάκη

Ιδιότητα: Αρχαιολόγος

Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατσίου

Όνομα: Λίλα Εληώτη

Ιδιότητα: Αρχαιολόγος

Διεύθυνση: Πύργος Μονοφατσίου